

The Archaeology of Fire

- Understanding Fire as Material Culture

The Archaeology of Fire. Understanding Fire as Material Culture

Archaeolingua. Series Minor 23. Budapest 2007

264 sider, med talrige illustrationer.

Redaktører: Dragos Gheorghiu and George Nash

Anmeldt af Mikael Holdgaard Nielsen, museumsinspektør, Odense Bys Museer

God og relevant artikelsamling med vidt forskellige tilgange til emnet ild. Virker inspirerende, til tider ovovet, og formidler frem for alt et meget væsentligt budskab, nemlig at ilden indtager en helt central rolle i det forhistoriske menneskes udvikling, både med det åbenlyse udgangspunkt i ildens fysiske kraft og formåen samt dens virkemidler og overnaturlige kraft.

Publikationen består af 12 velvalgte artikler, der med udgangspunkt i vidt forskellige problemstillinger belyser aspekter af brugen af ild i forhistorien. Artikelsamlingen er skabt på baggrund af en konference; Lisbon EAA Meeting, 2002, hvor der bl.a. blev fokuseret på nødvendigheden af fremtidig forskning omkring det forhistoriske menneskes brug af og kontrol over ilden. Dette er i artikelsamlingen blev søsat gennem sammenfattende betragtninger samt specifikke isolerede og syntesedannende studier med udgangspunkt i arkæologien, sociologien, etnografien samt gennem eksperimentelle forsøg. I sin helhed viser artikelsamlingen den mangfoldighed af tilgange til emnet ild, som findes, hvad enten udgangspunktet er målbare undersøgelser af brændingsteknikker i jernalderens ovne i Frankrig, brandgrave i Finland, etnografiske studier i det vestlige Sibirien, det ældste bevis på brugen af ildsteder i Afrika, eller fortolkninger af den fænomenologiske og symbolske/kultiske brug og betydning af ild i forbindelse med brændingsprocesserne i bronzealderovne i Rumænien eller begravelsesprocesser i megalitter i Storbritannien.

Artikelsamlingen indleder med en meget fin introduktion af redaktørerne Dragos Gheorghiu og George Nash.

Sociologiske tilgange til emnet

Dragos Gheorghiu indleder med en artikel om teknologiske og fænomenologiske aspekter af brugen af ild i "trækovne" (ovne med naturlig træk) fra bronzealderen i Rumænien. Han præsenterer de standardiserede, kontrollerede processer, som fænomenologisk gennemleves via vanddampe, ildens skiftende farver som temperaturen stiger samt det faktum, at processen sandsynligvis foregik om natten pga. bedre kontrol over ild og træk. En personlig oplevelse af kontrol over ilden og ildens kontrol over Gheorghiu afslutter en meget troværdig og personlig artikel.

Roberta Robin Dods fjerner sig i artikel 12 fra forestillingen om det uberørte "vilde" landskab i de nordlige skove i Nordamerika. Hun undersøger i stedet skovene som et kulturlandskab med udgangspunktet i ildens påvirkning og fremme af specielle dyre- og plantearter, i stil med de tidlige agerbrugeres "slash and burn" teknikker. Artiklen kan pga. sin meget brede dateringsramme virke lidt fjern og overordnet i forhold til de resterende artikler.

Ulla Odgaard viser i artikel 3 en metodisk indgang til studiet af ildsteder, med arktiske palæoeskimoiske lokaliteter som eksempel, fra "Independence I Culture" (2500-1900 f.Kr.). Hun viser bl.a. nødvendigheden af en typologisk klassifikation med henblik på komparative studier

og ligeledes, hvad eksperimentelle undersøgelser og etnografiske studier, biokemiske- og mikromorfologiske analyser etc. kan bidrage med. Forsøg viser bl.a. hvordan man har kunnet overleve de koldeste vintermåneder i en skindhytte med begrænsede mængder sælfedt. Eksempler med to ildsteder i samme hytte i hver sin ende af hyttens stenbelagte midterpassage kendes bl.a. fra sen Dorset (750-1300 e.kr.). I den ene ende ses et åbent ildsted og i den anden ende en 30 kg stor sten med en central fordybning – en lampestøtte – indeholdende sort randskorpe fra hvalspæk. Lampen, som har stået her, har kunnet give lys og langtidvarme til bl.a. tørring af tøj over denne. Det er muligt, at midterpassagen er et symbol på shamanisme ”den shamanistiske klans flod”. En meget oplysende og dybdegående artikel.

Ann-Marie Kroll-Lerner tager os i artikel 9 til det vestlige Sibirien. Hun viser betydningen af det ”lokale” etnografiske materiale og historiske tekster for den arkæologiske tolkning af forhistoriske nomadegrupper. Nomaderne tilbad solen og ilden/ildguden. Dette viser overleverede hymner og senere tekster. Ilden spillede en central rolle i forbindelse med ceremonier som fødsel – ægteskab – død. En god artikel, som danner bro med mange af de andre artikler.

George Nash tager i artikel 6 udgangspunkt i ildens symbolske betydning i forbindelse med begravelsesprocesser i megalitter i Storbritannien. Det fysiske og metafysiske rum; både arkitekturen (rummene) og kunsten har spillet en vital rolle i den dødes fysiske og metafysiske tilstand fra facaden til gravkammeret. Ilden har her spillet en betydelig rolle i den ”flammende” belysning af de indhuggede mønstre på indgangsstenene, og dermed i transformationen fra de levendes verden til de dødes verden. En spændende, vovet og velargumenteret artikel, som giver stof til eftertanke.

Paula Purhonen beskæftiger sig i artikel 4 med en fortolkning af den kulturelle, religiøse og mentale baggrund for yngre jernalders brandgravsskik med udgangspunkt i en fantastisk velbevaret og fundrig gravplads fra det sydvestlige Finland samt i mindre omfang med inddragelse af skriftlige kilder. Velskrevet artikel med spændende afslutning om betydningen af nutidens kremeringsskik.

Diskussioner omkring gensidig påvirkning mellem genstande, samfund og teknologi

Marie-Chantal Frère-Sautot giver sig i artikel 7 i kast med en tydning af symbolske ritualer i forbindelse med metallets (kobber) forandringsprocesser fra bl.a. hårdt til flydende materiale – en overnaturlig handling. Smeden må have haft en mellemrolle mellem guderne og menneskene. Sautot stiller spørgsmålstejn ved, hvor stor en rolle metallet egentlig spillede i bronzealderssamfundet, skabte metallet et heraki? God, til tider vovet, og velskrevet artikel, der i forbindelse med transformationen fra én tilstand til en anden danner bro til George Nash’s artikel.

Anthony Harding giver i artikel 2 en kort og god introduktion til ildstedets funktionelle og især symbolske betydning i den europæiske forhistorie, og supplerer med et par etnografiske studier.

Harding tager selv udgangspunkt i to forskelligt organiserede, fortificerede landsbyer fra tidlig jernalder i det centrale Polen, hvor især forskellene på selve bopladsstrukturen og opvarmningen af husene (henholdsvis ildsted og ovn) fremhæves. Især et af ildstederne i Sobiejuchy er usædvanligt, idet der omkring det er fundet depoter, hvoraf nogle kan dateres 500 år før de øvrige, selv om de er fundet i samme lag. Harding tolker dette som et vidnesbyrd om, at ildstedet har haft symbolsk værdi – depoterne har været kendt, og er blevet ”vogtet” gennem århundreder. En udmærket artikel, som dog savner bedre oversigtskort.

Raimond Thörn tager i artikel 5 udgangspunkt i fænomenet rækker af kogestensgruber fra bronzealderen med tre eksempler fra Malmö og ét fra Fyn.

Fosie: Her ses en række af 13 kogegruber, som er beliggende langt væk fra bosættelsen på en skråning op mod en gravhøj. Det foreslås, at den isolerede placering skyldes, at der er tale om en ritual grænsemarkering. Dog kan der også være tale om et begravelsesritual.

Södra Sallerup: Fund af 11 kogegruber/ildsteder fra mellemste bronzealder beliggende mellem bosættelse og kulturlag fra samme periode. Flere ting peger på, at grube og ildsted skal ses i en funktionel kombination i forbindelse med ristning af emmerkorn, og dermed sandsynligvis relateret til almindelig husholdning (ikke rituel).

Västergård: Fund af 129 kogestensgruber og 27 ildsteder beliggende i klyngeform på markant bjergryg (næsten ødelagt af grusgravning) fra mellemste bronzealder. Gruberne er omgivet af 4 små sumpområder. 600 meter derfra ses fund af et langhus samt grave fra samme periode. Er der her tale om aktiviteter knyttet til husholdet eller til rituelle handlinger?

Rønninge Søgård: Sydskråning ved Vindinge Å med mindst 1600 kogegruber i 15 rækker fra mellemste bronzealder. En formodet tilbagevendende regional samlingsplads (rituel).

En god og velskrevet artikel med fremlæggelse af allerede velkendte synteser.

Kevin Andrews beskriver i artikel 10 arkæometriske undersøgelser af finere dekoreret keramik (La Tène Black burnished ware) fra ældre jernalder (500 f.Kr. – 50 e.Kr.), fra området Auvergnan i det centrale Frankrig. Forsøget går ud på at finde ud af, hvordan man har fremstillet denne specielle sorte farve på keramikken. Læseren tages godt igennem artiklen fra de komplicerede studier til undersøgelsesresultaterne.

Det fragmentariske materiale

Francoise Audouze diskuterer i artikel 8 ildens materielle, sociale og symbolske funktion i sen Øvre Palæolitikum med udgangspunkt i arkæologiske undersøgelser af en jagtstation med 4 centrale ildsteder, som har været baseret på kortvarige ophold i forbindelse med rensdyrjagt i sen Magdalenien kultur (Verberie i Frankrig). Den sociale funktion aflæses ikke umiddelbart i den materielle kultur. Ildens symbolske funktion forbliver ligeledes anonym. En velskrevet og spændende artikel, der dog for fagfolk med speciale i emnet og perioden sandsynligvis vil virke ordinær.

Ralph Rowlett undersøger i artikel 11, ca.1,6 millioner år gamle spor af afgrænsede røde pletter i sedimentlag fra Okoto Tuff, et klassisk fundsted med fossiler fra tidlig *Homo erectus/H. ergaster* ved

Koobifora, Kenya. Havde man kontrol over ilden på dette tidlige tidspunkt, og er de røde pletter overhovedet ildsteder? DTA-analyse (differential thermal analysis), arkæomagnetiske analyser samt TL-dateringer bekræfter, at der må være tale om relativt afgrænsede ildsteder antændt med let-antændeligt brænde, som brændte ved normal lejrbråstetemperatur. Som det var tilfældet på jagtstationen fra Magdalenien-kulturen ses også hér tegn på aktiviteter omkring bråstedet i form af bl.a. knogler med skæremærker fra stenredskaber. Skelet og tandanalyser tyder på, at *Homo erectus/H. ergaster* kogte mad (kød) og forkullede kerner tyder på indsamling af bær. Artiklen afsluttes med resultaterne af en række eksperimenter med forskellige bråtyper, forskelligt optændingsmateriale samt afbrænding af stubbe, som støtter ovenstående teori om regulære ildsteder. En virkelig god, velskrevet og vovet artikel, hvor også fagfolk med speciale i emnet og perioden vil blive inspireret.

Budskabet er nået

Samlet set fremstår artikelsamlingen som en fin og gennemarbejdet publikation, der med sine vidt forskellige tilgange til emnet ”menneskets brug af og kontrol over ild samt ildens symbolske betydninger i forskellige sammenhænge” virker inspirerende, til tider vovet, og formidler frem for alt et meget væsentligt budskab, nemlig at ilden indtager en helt central rolle i det forhistoriske menneskes udvikling, både med det åbenlyse udgangspunkt i ildens fysiske kraft og formåen samt dens virkemidler og overnaturlige kraft. De lange rækker af kogestensgruber fra bronzealderens sene del har længe haft stor arkæologisk bevågenhed på Fyn, og dermed også ildens betydning for det forhistoriske menneske. Når vi i disse år graver derudad, er denne artikelsamling en meget kærkommen øjenåbner for, hvad det egentligt er, vi undersøger. En vis ydmyghed overfor ”den sorte plet” sniger sig ind igen, man reflekterer, og det er sundt. Budskabet er nået.